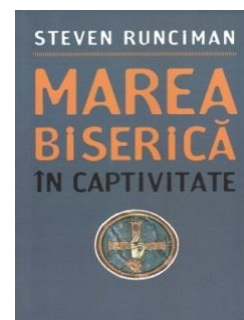

Mircea-Gheorghe ABRUDAN

Steven Runciman, *Marea Biserică în captivitate. Un studiu referitor la Patriarhia Constantinopolului din perioada premergătoare cuceririi turcești până la Marele Război de Independență*, traducere din lb. engl. de Mihai-Silviu Chirilă, Editura Sophia, București, 2013, 486 p.

Sir Steven Runciman (1903-2000) a fost și rămâne una din personalitățile proeminente ale Bizantinologiei și Medievalisticii mondiale din secolul trecut. Născut în Marea Britanie, fiind moștenitorul unei averi uriașe, Runciman s-a dedicat întru totul cercetării, călătoriilor și conferințelor nefiind legat decât pentru o scurtă perioadă de timp de o catedră universitară la Cambridge și Istanbul. A devenit însă celebru atât în lumea academică, cât și în cea culturală și bisericească europeană prin lucrările sale dedicate istoriei cruciadelor, relațiilor bizantino-apusene, căderii Constantinopolului, ortodoxiei bizantine și postbizantine, opere redactate într-un stil narativ captivant într-o mare măsură atipic pentru un cercetător modern și un istoric de profesie. De altfel, el însuși a mărturisit că istoria este ca o poveste în care nu atât restituirea obiectivă și interpretarea evenimentului reprezintă sarcina de căpătâi a istoricului, cât mai ales înțelegerea profundă a oamenilor, a sentimentelor și a trăirii personajelor, a gravității întâmplărilor. Astfel, cititorul poate observa că lumea Bizanțului și a Europei Medievale nu au fost pentru Runciman doar două domenii de interes științific, ci o pasiune sinceră dublată de o dragoste adevărată pentru spiritul, cultura, teologia, biserica, moștenirea și etosul lumii romeice sau bizantine ortodoxe, spre al cărei trecut s-a aplecat cu multă dăruire și deschidere lipsit de orice fel de resentimente sau aere de superioritate, care se percep adesea în lucrările unor cercetători occidentali. Și datorită acestui fapt cărțile sale s-au bucurat și se bucură în continuare de o largă receptare în întreaga lume cunoscând numeroase reeditări și traduceri. Până în prezent în limba română au apărut patru volume: *Căderea Constantinopolului* (1991, 2011), *Vecerniile siciliene* (1993, 2011), *Teocrația bizantină* (2012) și *Marea Biserică în captivitate* (2013), publicată în 1968 și 2006 la Cambridge University Press.

Consider această din urmă apariție deosebit de importantă pentru mediul bisericesc și cultural din țara noastră, deoarece accesibilizează evoluția istorică a Patriarhiei Ecumenice mai ales într-o perioadă care, spre deosebire de cea bizantină, nu s-a aflat atât de mult în atenția cercetătorilor români și străini. Retrospectiva oferită de Steven Runciman nu este o simplă restituire evenimențială a istoriei Marii Biserici în perioada turcocrăției, însoțită de o largă perspectivă asupra perioadei de dinainte de cucerirea otomană, ci după o parcurgere a textului, foarte bine gândit și structurat, cititorul va fi capabil să înțeleagă mai bine întregul trecut al Ortodoxiei sud-est-europene în perioada veacurilor XIV-XIX, pătrunzând în universul care a lăsat urme adânci în trupul Bisericii Constantinopolului și a marcat decisiv evoluția tuturor popoarelor ortodoxe. Viziunea autorului este deopotrivă tradițională, prin abordarea raporturilor Bisericii cu Statul (creștin-bizantin și păgân-otoman), prin structurarea identității dogmatice, prin rolul Bisericii în păstrarea, conservarea și cultivarea identității grecești și a educației poporului elen, dar și novatoare, prin capitolele dedicate prezentării contactelor sau relațiilor teologice ale Ecclesiei constantinopolitane cu Roma, cu luteranii germani, cu reformații elvețieni și olandezi și cu anglicanii, acestora adăugându-li-se apoi trei teme deosebit de interesante care survolează filiația și uneori disputa dintre Constantinopol și Moscova, ascensiunea fanarioșilor și raporturile Marii Biserici cu mișcările naționale, care au dus în cele din urmă la dizolvarea „milletului ortodox” prin nașterea bisericilor naționale.

Cititorul român va fi plăcut impresionat să constate, pe de o parte, cât de cunoscute i-au fost lui Runciman operele lui Dimitrie Cantemir (*Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*) și Nicolae Iorga (*Istoria bisericii românești, Byzance après Byzance*), pe care-i citează de nenumărate ori, iar pe de altă parte să

„Steven Runciman, *Marea Biserică în captivitate*”, *Astra Salvensis*, 3, p. 212-213

descoperire multiplele sale introspecții în istoria Țărilor și Bisericii Române, evocate mai ales prin prisma legăturilor voievozilor români cu cetatea împărătească, introspecții care oglindesc, de asemenea, detalii referitoare la: ajutoarele acordate de românii din Principate bisericilor și mănăstirilor ortodoxe din Țarigrad, Muntele Athos, Țara Sfântă și Sinai, ierarhii celor patru patriarhii antice care i-au vizitat și păstorit pe munteni și moldoveni, domniile fanariote și la revolta eteristă.

Dincolo de restituirea unui tablou istoric care acoperă o perioadă de aproximativ cinci veacuri, discursul lui Runciman surprinde și impresionează totodată prin cunoștințele teologice profunde de care autorul dă dovadă, capacitatea sa de înțelegere, de pătrundere și de relatare a unor chestiuni de finețe ale teologiei dogmatice răsăritene și apusene fiind sesizabilă pe întregul parcurs al cărții, dar mai ales în capitolele „Biserica și bisericile”, „Biserica și filozofii”, „Teologia misticismului” și „Definirea doctrine”, când oferă lectorului o frescă complexă a civilizației bizantine, respectiv a Bisericii Ortodoxe. Or tocmai această perspectivă, care transcende un discurs istoriografic obișnuit, singularizează lucrarea lui Steven Runciman în cadrul literaturii de specialitate, dedicate de savanți occidentali istoriei Bisericii și bisericilor ortodoxe din Europa Central-Orientală și de Răsărit, transformându-o în mod evident într-o bibliografie obligatorie a oricărui istoric și teolog interesat de evoluția istorică a Ortodoxiei ecumenice.

Marea Biserică în captivitate ni se descoperă, așadar, a fi nu numai un simplu studiu academic despre Patriarhia Constantinopolului sub stăpânirea otomană, ci o veritabilă cronică care accesibilizează mai bine de o jumătate de mileniu din istoria acelei instituții ecleziastice ortodoxe ce a supraviețuit căderii imperiului creștin al lui Constantin cel Mare și a influențat deopotrivă istoria Europei Centrale și de Sud-est, a Bisericii și a Neamului nostru românesc, ceea ce o recomandă între lecturile istorice de căpătâi ale oricărui teolog, cleric, monah sau mirean ortodox care dorește să descopere trecutul, pentru a înțelege mai bine situația prezentă a Bisericii Ortodoxe Ecumenice.

Dr. Mircea-Gheorghe ABRUDAN